

Esbâb-ı Nuzûl Bağlamında Hârût ve Mârût Kıssasının Mahiyet Analizi

ALİ PARLAK

Uzman, Diyanet İşleri Başkanlığı
aliparlak1974@hotmail.com

Öz

Kur'an-ı Kerim yirmi üç yıllık bir zaman diliminde inmiş ilahi bir hitaptır. Bu durum, vahyin anlaşılmasında iki hususun önemini ortaya koymaktadır: birincisi, vahyin hangi olay ya da olaylar üzerine indiği; ikincisi ise bu olayların canlı tanıkları olan ilk muhataplar tarafından nasıl anlaşıldığı ve yorumlandığıdır. Ne var ki ilk muhataplar tarafından anlaşılmasında bir sorunla karşılaşılmayan ayetler, zamanla, indirildiği tarihsel gerekçenin ortadan kaybolması sebebiyle çetrefilli bir hal almıştır. Bu bağlamda, Hârût ve Mârût kıssasının geçtiği 2/el-Baqara suresinin 102. ayeti, anlaşılması en zor ve tatmin edici bir anlam bütünlüğüne ulaşılabilen ayetlerin en çarpıcı örneklerindedir. Bu makalede söz konusu ayet, Kur'an'ın bir hitap olduğu gerçeğinden hareketle tahlile tabi tutulmuş; ayetin özgün anlamına ulaşmak için ilk muhatapların içinde bulunduğu psiko-sosyal gerçekliğin dikkate alınması gerektiği ilkesi doğrultusunda yeni bir yorum önerisinde bulunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Hârût ve Mârût, Hz. Süleymân, Sihir, Peygamber, Melek

Abstract

An Analysis of the Story of Hârût and Mârût in Light of the *Asbâb al-Nuzûl*

The Qur'an is a divine book, which was revealed over a period of some 23 years. This fact shows the significance of two points in terms of understanding the scripture: one is the occasions on which revelation came down, and the other is how the scripture was understood and interpreted by the first addressees who witnessed the whole course of revelation. However, certain verses which posed no problems to the first addressees in understanding them has become complicated and troublesome because of the fact that their historical occasions have vanished over time. A striking example of such problems is the verse in 2/al-Baqara: 102, where the story of Hârût and Mârût is narrated. This article intends to analyze this particular verse from the point of view that the Qur'an is an address to people and a form of speech, and offers a new interpretation of the verse in accordance with the principle that in order for us to attain the original meaning of the scripture, we have to take into consideration the psycho-sociological conditions of the first addressees.

Key Words: Hârût and Mârût, Solomon, Magic, Prophet, Angel

Giriş

Kur'an-ı Kerim'de anlaşılması en zor ayetlerden biri de 2/el-Bakara suresinin 102. ayetidir. Metin yapısı farklı şekilde anlaşılma ve yorumlanmaya müsait olan ayetin indirildiği tarihsel vasattan soyutlanarak salt bir metin olarak algılanması, birbiriyle tezat teşkil edecek şekilde yorumlanmasına ve asıl anlamın ortaya çıkarılamamasına sebep olmuştur. Bu sebeple tefsir kaynaklarında ayetin her cümlesinin anlaşılması ve yorumlanmasında çok farklı yaklaşımlar ve gerekçelendirmelerle karşılaşmak mümkündür. Özellikle ayetin anlaşılmasında sorun teşkil eden Hārūt ve Mārūt adlı melekların sihirle ilişkilendirilmesi sorununun çözümünde bu durum daha bariz bir şekilde görülmektedir. Bu sorunun çözümünde ise temelde iki farklı yaklaşım öne çıkmaktadır. Bunlardan birincisi iki meleği, farklı gerekçelerle izah etmeye çalışmakla birlikte, insanlara sihir öğretme ile ilişkilendiren, diğeri ise bu melekların sihirle ilişkisi olmadığını savunan yaklaşımdır. Ayetin vermek istediği mesaja uygun olan ikinci yaklaşımı savunanlar ise metin dışı bağlamı hesaba katmadıklarından ayetin anlam kurgusunu bu yaklaşımı destekleyecek şekilde oluşturamamışlardır. Dolayısıyla mevcut yaklaşımlarla aynı ayet içinde insanlara sihir ilmini öğretenlerin şeytan olarak nitelenmesi ve iki meleğin insanlara sihir ilmini öğretmesi arasındaki çelişki çözülememektedir. Biz bu çalışmada Kur'an'ın bir hitap olma keyfiyetinden hareketle ayetin doğru ve mesaj veren anlam içeriğini tespit etmeye çalışacağız. Ancak şu hususu burada hatırlatmakta fayda görüyoruz. Genellikle tefsir kaynaklarında ayetin yorumlanması ile ilgili aynı rivayet malzemesinin kullanılması ve ayeti anlama ve yorumlama metodumuzun farklı olması, tefsir literatüründeki konu ile ilgili malumatı makalede kullanmamıza imkân vermemiştir. Bu durumun kaynak kullanımı açısından makaleyi zayıf gösterdiğinin farkındayız. Ancak ayetin anlaşılmasında karşılaşılan sorunu çözmeyi ve mümkün olduğu kadar az malumat nakletmeyi tercih ettiğimizi belirtmek isteriz.

Kur'an-ı Kerim yirmi üç yıl boyunca devam eden ilahi bir hitaptır. Bu zaman dilimi içinde hemen hemen her ayet muhatabın içinde bulunduğu sosyo-psikolojik bir duruma istinaden indirilmiştir. Ayetler bazen zahiri bir sebebe, bazen de muhatapların düşünce dünyasındaki bir soruna cevap olarak indirilmiştir. Bu sebeple Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için nüzul dönemine gidilerek olgu-nass ve hitap-muhatap diyalektiğinin yeniden kurgulanması önem arz etmektedir. Zira Kur'an'ın insan fitratını besleyen ve güçlendiren bir din anlayışını inşa etmede işlevsel bir yapıya

kavuşması, ilk muhataplar nezdindeki özgün anlamının keşfedilmesi ile yakından alakalıdır. Ne kadar iyi niyetle olursa olsun ayetleri özgün bağlamından soyutlayarak anlama ve yorumlama, her zaman içinde ayetleri anlamlandırma ve anlam dayatma riskini barındırmaktadır. Böyle bir yaklaşım ise çoğu zaman tabii ve insan fitratını güçlendiren bir din anlayışı yerine, suni ve insan fitratını sınırlandıran bir anlayışın doğmasına sebep olmaktadır. Bu gerçeği, söz konusu ayetin özgün ortam ve bağlamında anlaşılması sonucu oluşan yanlış çıkarımlar ve onun hakikate te'vil edilme çabalarında görmek mümkündür. Zira sihrin Hārūt ve Mārūt adlı melekler tarafından öğretildiği ön kabulünden hareketle bu meleklerin insanlara sihirle mucizeyi birbirinden ayırmaları ve sihrin kötüsünden korunmak için sihrî öğrettiği¹ şeklindeki yaklaşımlar bunu göstermektedir.

Kur'an'ı Kerim'in Miladî yedinci yüzyılda çeyrek asırlık bir zaman diliminde değişik olaylara istinaden bir söz ve hitap olarak ortaya çıktığı, daha sonra yazıyla kaydedilerek kitap haline geldiği hususu, anlama ve yorumlama faaliyetlerinde göz önünde bulundurulması gereken temel ilkelere biridir. İki farklı iletişim aracı olan sözlü söylem ve hitap ile yazılı metin arasında teknik anlamda önemli farklılıklar bulunmaktadır. Metin, yazarı tarafından muhtemel okuyucuları hesaba katılarak kurgulanan ve anlaşılması için temel unsurlardan biri olan bağlamı kendi içinde barındırırken, sözel iletişimde bağlam, söz ile birlikte muhatap ve muhatabın içinde bulunduğu durumu da kapsayan bir özellik arz etmektedir. Yine metin yazarı, muhatapların metni anlayıp anlamadığını test etme imkânına sahip değilken sözel iletişimde canlı diyalog ortamı sayesinde hatip muhatabın doğru anlamayı gerçekleştirip gerçekleştirmediğini test etme imkânına sahiptir. Metin-söz ayrımında önem kazanan diğer bir konu ise söylemin anlamı ile konuşanın öznel niyeti arasındaki ilişkidir. Sözlü söylemde konuşanın öznel niyeti ile söylemin anlamı öylesine örtüşür ki, konuşmacının ne demek istediği ile söylemin ne anlama geldiği sorularının cevabı aynı şeyi ifade eder. Yazılı metinde ise metnin yazarının kastettiği anlam ile metnin anlamı ayrılmış metin kendine özgü nesnel bir anlama kavuşmuştur. Bu açıdan sözel iletişim daha açık ve test edilebilen bir iletişim imkânı sunarken yazılı metin ya da bir metin haline gelmiş olan sözlü söylemde böyle bir şey mümkün değildir. Çünkü jest, mimik ve iletişim

¹ Faḥruddīn er-Rāzī, *Meḥāṭibü'l-Ġayb* (Beyrut: Dāru'l-Fikr, 1981), c.3, s.232. Tefsir kaynaklarında bu iki meleğin sihir öğretmesini meşrulaştırmak için sihrin çeşitlere ayrıldığı ve bunların zararsız sihrî öğrettiğini görmek mümkündür. Ancak geleneksel anlayışa göre aynı ayet içinde insanların bu meleklerden karı ile kocayı birbirinden ayıran sihrî öğrenmeleri bu yaklaşımı nakzetmektedir.

ortamının söz dışı bağlamı, hitabın yazıya geçirilmesi durumunda metinde kaydedilememektedir. Dolayısıyla biz ikinci dereceden muhataplar için pür hitap iken yazılı bir metin haline gelen Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için metnin ortaya çıktığı bağlamın bilinmesi önem arz etmektedir.²

Sözel iletişimde hatip ve muhatap arasındaki tanışıklık ve yakın ilişki bir taraftan az söz ile çok mesaj iletme imkânı verirken diğer taraftan söz dışı bağlam ve muhatabın içinde bulunduğu durumun ayrıca ifade edilerek sözün uzatılması ve sıkıcı bir hale gelmesini önlemektedir. Uzun bir zaman diliminde gerek toplumu irşad etmek gerekse muhatapların dinin temel amaç ve hedefleri ile örtüşmeyen yanlış algılarını düzeltmek amacıyla indirilen Kur'an, bir hitap olmasının gereği olarak, çoğu kez muhatabın içinde bulunduğu durumu ve onun algı dünyasını resmetmek yerine doğrudan mevcut durum ve soruna cevap verme yöntemini esas almış ve içinde doğduğu tabii bağlamın genelde sorunlara cevap ve çözüm yollarını muhtevi bir metin niteliğine sahip olmuştur. Bu sebeple Kur'an'da zikredilen tarihi olaylar bir bütünlük içinde aktarılmak yerine mesaj verecek fragmanlar şeklinde aktarılmıştır.³ Dolayısıyla ayetlerin doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için indirildiği olay ve hadiselerle birlikte değerlendirilmesi, hitap ve muhatabın bulunduğu ilk dönemin dikkate alınması gerekmektedir.

1) Ayetin Sebeb-i Nuzulüne Dair Yaklaşımlar

Bir hitap olan Kur'an-ı Kerim'in yazılı bir metne dönüşmesinin doğal bir sonucu olarak anlaşılması büyük ölçüde zorlaşan ayetlerden birisi de Hârût ve Mârût'u konu edinen 2/el-Bakara Suresi 102. ayetidir. Biz bu ayetin Kur'an'ın bir hitap olma keyfiyeti hesaba katılarak anlaşılabilmesine inanıyoruz. Öncelikle ayetin indirildiği ortamın kurgulanması ve muhatap kitlenin doğru bir şekilde tespit edilmesi gerekmektedir. Ayetin muhataplarının kim olduğu hakkında farklı görüşler mevcut olup bunları a) Hz. Peygamber döneminde yaşayan Yahudiler, b) Hz. Peygamber'den önce yaşamış olan Yahudiler, c) Hz. Suleymân zamanında yaşayan ve sihirle uğraşan Yahudiler, d) ilk üç maddede zikredilen bütün grupları kapsadığını savunan yaklaşım olmak üzere dört grup halinde özetlemek mümkündür.⁴

Bu ayetin Hz. Suleymân'ın Kur'an'da peygamber olarak zikredilmesine karşı çıkan Yahudiler hakkında indiği hususunda da görüşler

² Ömer Özsoy, *Kur'an ve Tarihsellik Yazıları* (Ankara: Kitâbiyât, 2004), ss.57-58.

³ Mustafa Öztürk, *Kıssaların Dili* (Ankara: Kitâbiyât, 2006), ss.20-21.

⁴ Fahrüddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-Gayb*, c.3, s.219.

bulunmaktadır.⁵ Mekke’de nazil olan el-En‘ām, el-Enbiyā’ ve en-Neml surelerinde Hz. Suleymān’ın sahip olduğu ilim, hikmet ve faziletler detaylı bir şekilde anlatılmış, onun peygamber olarak zikredilmesini sorgulayan bir itirazla karşılaşılmaştır. Bu ayet üslup açısından incelendiğinde, ayetin tarihi bir olay hakkında detaylı bilgi vermediği, muhatabın getirdiği delilleri ve onun içinde bulunduğu yanlış tutumu reddeden bir üsluba sahip olduğu kolaylıkla anlaşılabilir. Bu sebeple ayetin ifade özelliği ve eleştiri yönünün güçlü olması canlı bir muhatap kitlesi olmasını zorunlu kılmaktadır.⁶ Ayetin başında bulunan “Onlar Suleymān’ın saltanatı hakkında şeytanların anlattıklarına uydular. Suleymān asla kâfirlerden olmadı” ibareleri Hz. Suleymān’ın saltanatı hakkında onu küfürle itham edecek kadar ileri giden bir muhatap kitlenin olmasını zorunlu kılmaktadır. Eğer ayet Hz. Suleymān hakkında geçmişte yaşayan insanların tutum ve davranışlarından bahsetseydi, bu insanların hangi açıdan şeytana uyduklarını, Hz. Suleymān’ı hangi açıdan küfürle itham ettiklerini detaylı bir şekilde açıklaması ve muhataplarını detaylı bir şekilde bilgilendirmesi gerekirdi. Ancak burada detaylı bir malumat verilmemekte yanlış bir algıyı düzeltten bir üslup özelliği göze çarpmaktadır. Kanaatimize göre bu ayetin Hz. Peygamberin çağdaşı olan ve sihir ile uğraşan Yahudilerden bir grup hakkında nazil olduğunu savunan yaklaşım daha tutarlıdır.⁷

Sihir ve sihirbazlık insanlık tarihinin en eski medeniyetini kuran ve başkentleri Bâbil olan Keldânîlere kadar uzanmaktadır.⁸ Bu gizemli yapı Mısır, Harran ve Hint bölgelerinde güçlü gelenekler oluşturmuş ve bu medeniyetlerin belirleyici unsuru olmuştur.⁹ Hem eski Mısır’da uzun bir dönem köle statüsünde yaşayan hem de uzun yıllar Babil sürgününde kalan Yahudiler sihir ve sihirbazlık konusuna aşina idiler.¹⁰ Mısır ve Babil medeniyetlerinden etkilenen Yahudiler sihir ve sihirbazlık konusunda güçlü bir geleneğe sahip olmuş, Endülüs Yahudileri on altıncı yüzyılda sihir öğreten bir okul bile açmışlardır. Uzun yıllar açık kalan bu okul, ortaçağ Avrupası’nda sihir ve büyücülüğün yayılmasında etkili olmuştur.¹¹

⁵ Muhammed b. Cerir eţ-Taberî, *Câmi’u’l-Beyân ‘an Te’vîli Âyi’l-Kur’ân* (Beyrut: Dâru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1999), c.1, s.489.

⁶ Muhammed ‘İzzet Derveze, *Nüzul Sırasına Göre Kur’an Tefsiri*, terc. Şaban Karataş (İstanbul: Ekin Yay., 1998), c.5, s.106.

⁷ Eţ-Taberî, *Câmi’u’l-Beyân*, c.1, s.496.

⁸ Ali Osman Ateş, *Kur’an ve Hadislerle Göre Cinler ve Büyü* (İstanbul: Beyan Yayınları, 2003), s.195.

⁹ İlyas Çelebi, “Geçmişten Devralınan Kültürel Miras: Sihir Problemi,” *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 9 (2002), s.210.

¹⁰ Elmalılı Muhammed Hamdi Yazır, *Hak Dini Kur’an Dili* (İstanbul: Zehreayn Yay., 1992), c.1, s.365.

¹¹ Çelebi, “Geçmişten Devralınan Kültürel Miras: Sihir Problemi,” s.219.

Yahudilerin sihir ve sihirbazlık konusunda sahip oldukları bu gelenek Hicaz bölgesinde yaşayan Yahudiler tarafından tevarüs edilmiş ve geçimlerini temin ettikleri bir meslek haline gelmiştir. Gerek tefsir gerek hadis kaynaklarında sihirle ilgili birçok rivayetin olması, bir Yahudi kabilesi olan Zurayk oğullarından sihirle uğraşan Lebîd b. el-A'şam adlı birinin zikredilmesi bu gerçeği desteklemektedir.¹² Hz. Peygamber sihir ve sihirbazlığı eleştirmeye başladığında Yahudiler, sihrin Hz. Suleymân'a Cebraîl ve Mikail tarafından indirilen, vahye dayalı bir bilgi olduğunu iddia ettiler.¹³ Sihirle uğraşan bu grup sihrin meşruiyetini ve vahye dayalı bir bilgi olduğunu savunmak için Hz. Suleymân'ın sihirle uğraştığını, Hârût ve Mârût adında iki meleğin insanlara sihri öğrettiğini iddia ediyorlardı.¹⁴ Bu sebeple ayet, sihir ve büyü ile meşgul olmayı yasaklayan, bu işlerle uğraşanlara ağır cezalar veren, sihir ve büyüden korunmak maksadıyla bile olsa bu işin yapılmasını yasaklayan kendi kutsal kitapları Ahd-i Atik'e¹⁵ rağmen sihirle uğraşıp sihrin vahye dayalı meşru bir bilgi olduğunu savunan Medinelî Yahudilere bir reddiye olarak indirilmiştir.¹⁶

Ayet sihir temasını tarihsel olarak birbiri ile alakası olmayan iki farklı olay üzerinden dikkatlere sunmaktadır. Sihirle uğraşan Medinelî Yahudilerin sihri meşrulaştırmak için getirdikleri Hz. Suleymân ile ilgili delilleri¹⁷ şöyledir: Hz. Suleymân döneminde şeytanlar semaya çıkıyorlar orada meleklerin yeryüzünde gerçekleşecek olan ölüm, sel felaketi ve diğer konulardaki sözlerini dinliyorlardı. Bu şeytanlar semadan aldıkları bilgilere yanlış bilgiler ilave ederek kitaplara kaydediyor ve bu kehanetleri insanlar arasında yayıyorlardı. Yeryüzünde meydana gelen hadiseler de onların bahsettiği gibi zuhur ediyordu. Bu durum İsrailoğulları arasında cinlerin gaybı bildiği düşüncesinin hızla yayılmasına sebep olmuştu. Durumdan haberdar olan Hz. Suleymân bu bilgilere sahip olan insanlara adam göndererek sihre dair bilgileri toplattı ve muhafaza etmek üzere bir sandıkta tahtının altına gömdü. Artık insanlar ve cinler bu gizli bilgilere Hz. Suleymân ölünceye kadar ulaşamadı. Hz. Suleymân öldükten sonra, bunu bilen bazı insanlar Hz. Suleymân'ın tahtının altında gizli olan sihirle ilgili belgeleri çıkardılar ve onun bu bilgileri kullandığını ve muhteşem saltanatını

¹² Derveze, *Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, c.5, s.106.

¹³ Ebû Bekr İbnu'l-'Arabî, *Ahkâmü'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003), c.1, s.43.

¹⁴ Derveze, *Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*, c.5, s.106.

¹⁵ Çelebi, "Geçmişten Devralınan Kültürel Miras: Sihir Problemi," s.218.

¹⁶ Seyyid Kutub, *Fizilâl-il Kur'an: Kur'an'ın Gölgesinde* (İstanbul: Hikmet Yay., 1971), c.1, s.201.

¹⁷ Er-Râzî, *Mefâtihü'l-Gayb*, c.3, s.221.

bu şekilde elde ettiğini iddia ettiler.¹⁸ İşte ayetin birinci bölümü Hz. Suleymān'ın sihri kullanarak insanlar, şeytanlar ve kuşları etki ve tesiri altına aldığı, bu sayede saltanatını elde ettiğini iddia edenlere reddiye niteliğindedir.¹⁹ Dolayısıyla ayetteki “Hz. Suleymān asla kâfir olmadı” ibaresi Hz. Suleymān üzerinden sihri meşrulaştırmaya çalışan algı ve düşünceyi reddeden bir cevap niteliğindedir.

Tefsir kitaplarında söz konusu ayetin nüzul sebebi bağlamında zikredilen ve Yahudilerin sihri meşrulaştırmak ve onun vahye dayalı bir bilgi olduğunu savunmak için kullandıkları Hārūt ve Mārūt adlı melek efsanesi ise şöyledir: Allah insanoğlunun yeryüzünde işlediği kötü ameller hakkında meleklerin bilgi sahibi olmasına müsaade etmiş; bunun üzerine melekler “Allah’ım yeryüzünde ellerinle yarattığın, meleklerle secde ettirdiğin ve isimleri öğrettiğin insanoğlu bu mudur?” diyerek serzenişte bulunmuştu. Allah meleklerin bu itirazlarına “onların yerinde olsaydınız aynısını yapardınız” şeklinde karşılık vermiştir. Buna karşılık melekler “biz asla böyle bir şey yapmazdık” deyince Allah, yeryüzüne gönderilmek üzere aralarından iki melek seçmelerini emretmiştir. Bunun üzerine melekler kendi aralarından yeryüzüne gönderilmek üzere en muttaki olan Hārūt ve Mārūt adlı iki meleği seçmiştir. Bütün dinlerin ortak paydası olan din, mal, can ve nesil emniyetini sağlayan evrensel mesajlarını muhtevi Allah’a şirk koşmamak, hırsızlık yapmamak, zina etmemek, içki içmemek, adam öldürmemek gibi yasaklardan bu iki melek de sorumlu idi ve uzun yıllar bu ilkeler ışığında yeryüzünde yaşamaya devam ettiler. Günlerden bir gün güzel bir kadınla karşılaştılar. Bazı kaynaklarda adı Zühre olarak geçen kadını gören melekler onunla zina etmek istedi. Kadın onların bu teklifini Allah’a şirk koşmaları, içki içmeleri veya bir insan öldürmeleri karşılığında kabul edebileceğini söyledi. Melekler Allah’a asla şirk koşamayacaklarını ancak içki içmeyi kabul ettiklerini kadına bildirdi. Bu melekler içki içip sarhoş olunca, soru sormak üzere yanlarına gelen bir adamı haksız yere öldürdüler. Tüm bu hadiselerden sonra Allah, semadaki melekleri bu iki meleğin yeryüzünde işlediklerine muttali kıldı ve melekler insanlar hakkındaki yanlış düşüncelerinden dolayı tövbe etti. Daha sonra Allah, Hz. Suleymān’a bu iki meleğin yaptıkları çirkinliklerin cezasını dünyada veya ahirette çekmeleri konusunda muhayyer kıldığını bildirdi, melekler de cezalarını dünyada çekmeyi kabul ettiler. Bu sebeple melekler Babil’de bir kuyuda ayaklarından

¹⁸ Eḫ-Ṭaberī, *Cāmi’u l-Beyān*, c.1, s.495.

¹⁹ Maḥmūd b. ‘Umer ez-Zemaḥşerī, *el-Keşşāf’an Ḥakā’iki Ğavāmiḍi’t-Tenzil* (Riyad: Mektebetu’l-‘Ubeykān, 1998), c.1, s.305.

aşağı asılmışlardır.²⁰ İşte Babil'e gönderilen bu iki melek insanlara sihri öğretiyorlardı.²¹ Sihirle iştilgal eden ve sihrin ilahi kaynaklı bir bilgi olduğunu savunan Yahudilerin bu iddialarını ispat etmek için kullandığı ikinci delil de budur. Ana teması meleklerin insanlara sihir öğretmesi olan bu kıssa geç dönem bir Yahudi tefsir kitabı olan *Midraş Avkir*'de de benzer şekilde geçmektedir.²² Gerek tefsir gerekse hadis kaynaklarında Hārūt ve Mārūt adlı melek bağlamında zikredilen rivayetlerin hemen hemen hepsi israiliyyat kaynaklıdır.²³

2) Hitap-Muhatap Bağlamında Ayetin Literal Yapısının Analizi

Ayetin nüzul sebebiyle ilgili olarak tefsir kitaplarında geçen bu bilgileri zikrettikten sonra olgu-nass ve hitap-muhatap diyalektiğini yeniden kurarak ayeti giriş, gelişme ve sonuç bölümlerine ayırarak yorumlamaya geçebiliriz. Zira giriş bölümünde muhatapların delilleri çürütülmekte gelişme bölümünde muhataplara mesaj verilmekte ve sonuç bölümünde ise olayın sünnetullah bağlamında değerlendirilmesi yapılmaktadır. Sihir ile uğraşan ve sihrin meşruiyetini Hz. Suleymān ile Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğe nispet ederek savunmaya çalışan Medineli Yahudiler için Yüce Allah şöyle buyurmaktadır: “O Yahudiler Suleymān’ın saltanatı konusunda şeytanların anlattıklarına uydular.” Burada sihrin Hz. Suleymān tarafından kullanıldığı ve muhteşem saltanatını sihir sayesinde elde ettiği tezinden hareketle sihri meşrulaştırmak isteyen muhatapların içinde buldukları durum tasvir edilmekte ve yanlış yolda oldukları belirtilmektedir. Buradaki şeytan kelimesinden sihirle uğraşıp bunun meşruiyetini savunmak için ayetin nüzul sebebi bağlamında zikredilen asılsız kıssaları anlatan insanlar kastedilmektedir.²⁴ Sihir ilmini ve onunla uğraşmayı küfürle denk tutan Allah, onların bu meyandaki iddialarını “Suleymān inkâr edenlerden olmadı” diyerek reddetmektedir. Daha sonra muhatabı ikaz ve uyarı mahiyetinde “insanlara sihri öğreten şeytanlar kâfir oldular” ibaresiyle de sihirle uğraşmanın küfre denk olduğunu ifade etmektedir. Böylece sihri meşrulaştırmak isteyen muhatapların birinci delilini çürütmektedir.

Ayetin sihri meşrulaştırmak isteyen Yahudilerin kullandığı ikinci delil ile ilgili olan bölümünde bulunan ve anlam bütünlüğünün sağlanmasında

²⁰ Eṭ-Ṭaberī, *Cāmi'ü'l-Beyān*, c.1, s.501.

²¹ Eṭ-Ṭaberī, *Cāmi'ü'l-Beyān*, c.1, ss.503, 505.

²² Kürşad Demirci, “Harut ve Marut,” *DİA*, c.16. s.262.

²³ Muḥammed b. Muḥammed Ebū Şehbe, *el-İsrā'îliyyāt ve'l-Mevdū'āt fî Kutubi't-Tefsîr* (Kahire: Mektebetu's-Sunne, 1987), s.164.

²⁴ 2/el-Bakara suresi 14. ayette olduğu gibi farklı bağlamlarda ‘şeytan’ kelimesi inkâr edenler ve peygamberlere karşı mücadele eden insanlar için de kullanılmaktadır.

kilit bir rol oynayan وَمَا أَنْزَلَ عَلَى الْمَلَائِكِينَ بِنَابِلٍ هَارُوتَ وَمَارُوتَ ibaresindeki مَا edatının ism-i mevsûl mü yoksa inkâriye edatı mı olduğu konusunun açıklığa kavuşturulması gerekmektedir. Eṭ-Ṭaberî (ö.310/923) her iki durumdaki muhtemel anlam takdirlerini değerlendirdikten sonra bu edatın الذي anlamında ism-i mevsûl olduğunu belirterek ayetin anlamının “O Yahudiler Hz. Suleymân’ın saltanatı ve Babil’deki Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğe indirilenler hususunda şeytanların anlattıklarına uydular” şeklinde olduğunu belirtmiştir.²⁵ Ebū Muslim el-İşfahânî (ö.322/934) de buradaki مَا edatını ism-i mevsûl olarak kabul edip ayetin anlam örgüsünü eṭ-Ṭaberî gibi takdir etmiştir.²⁶ Bize göre de bu yaklaşım doğrudur ve ayetin anlam bütünlüğünü sağlamaktadır. Dolayısıyla ayet sihri meşrulaştırmak için muhatapların kullandığı Hārūt ve Mārūt adında iki melek efsanesini “yine o Yahudiler Babil’deki Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğe indirilen şey hakkında da şeytanlara uydular” diyerek reddetmektedir.

Kur’an-ı Kerim’de tarihsel olaylar genellikle muhatabı bilgilendirmek yerine mesaj vermek amacıyla zikredilmektedir. Bu kıssaların anlatılmasında birincil amaç mesaj vermek olduğu için Kur’an’da anlatılan kıssalar genelde teferruatla ilgili bilgileri vermez ve bazen kıssaların bütünlüğü muhatapların düşünce dünyalarında olan kısımları ile tamamlanır. Hārūt ve Mārūt kıssası da hakkında teferruatlı bilgi verilmeyen muhatapların zihin dünyasında mevcut şekli üzerinden mesaj verilen bir kıssadır. Ayetin “yine o Yahudiler Babil’deki Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğe indirilen şey hakkında da şeytanlara uydular” kısmı sihri meşrulaştırmak isteyen Yahudilerin iddiaları ile birlikte okunduğunda Hārūt ve Mārūt kıssasının nasıl bir düzlemde değerlendirildiği hususunda önemli bir incelik ortaya çıkmaktadır. Yahudilerin dile getirdiği kıssada meleklerin yeryüzüne indirilmesinden bahsedilirken, ayette Hārūt ve Mārūt adlı Babil’deki iki meleğe indirilen şeyden bahsedilmektedir. İnsanlık tarihi peygamberlik ve vahiy müessesesinde vahye muhatap ve vahyi alan tarafın her zaman insan olduğunu tecrübe etmiş, bu durum Kur’an’da da açık bir şekilde ifade edilmiştir. Kur’an-ı Kerim’de vahyin muhatabının insan olduğu gerçeği “Şayet biz peygamber olarak bir melek gönderseydik, onu da insan şeklinde gönderirdik ve kâfirleri içinde buldukları şüphelerine yine düşürürdük”²⁷ şeklinde ifade edilmektedir. Bu ayette ifade edilen prensibe uygun olarak muhatapların iki meleğin Babil’e indirilmesi tasavvuru iki meleğe indirilen

²⁵ Eṭ-Ṭaberî, *Cāmi’u l-Beyān*, c.1, s.498.

²⁶ Er-Rāzî, *Meḳāṭihu l-Ġayb*, c.3, s.231.

²⁷ 6/el-En’ām:9.

şeklinde tashih edilmekte ve olay peygamberlik müessesesi içinde değerlendirilmektedir.

Ayetin anlam yapısının doğru bir şekilde kurulabilmesi için وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ cümlesi kilit bir role sahiptir. Bu ayetin temel kavramlarından biri olan فِتْنَةً kelimesi Kur'an-ı Kerim'de imtihan, bela ve musibet, saptırma ve ayartma, şaşırtma, delilik ve cinnet, azap edilme, sebep, günah, savaşma, kargaşa ve fesat, baskı, işkence ve eziyet etme anlamlarında kullanılmaktadır.²⁸ Fitne kelimesi bu anlamların yanı sıra bir topluluğu peygamber göndererek imtihan etme anlamında da kullanılmaktadır. Fitne kelimesinin bir topluluğu peygamber göndererek sınama anlamında kullanıldığı yerlerden birisi “Biz onlardan önce Firavun’un kavmini sınadık ve onlara çok değerli bir elçi geldi”²⁹ ayetidir. Bu ayette Firavun’un kavminin peygamber gönderilerek sınanması fitne kelimesi ile ifade edilmektedir. Fitne kelimesinin peygamber göndererek imtihan etme anlamında kullanıldığı diğer bir ayet ise “Biz geçmişteki toplumları kendi içlerinden peygamberler göndererek sınadık ve onlar da (peygamberlere karşı) içimizden Allah’ın ihsanda buldukları bunlar mı dediler. Allah, ihsan ettiği lütfuna karşı kimin şükür içinde olacağını en iyi bilen değil midir?”³⁰ Bu ayette ifade edilen itirazlar Kur’an’da peygamberlere karşı yapılan itirazlarla aynı olduğu için³¹ ayetteki بَعْضُهُمْ بَعْضٍ ibaresinin kendi içlerinden gönderilen peygamberler şeklinde anlaşılması isabetli gözükmemektedir. Yine Hz. Peygamber’in kabir azabıyla ilgili olarak buyurduğu فَأَمَّا فِتْنَةُ الْقَبْرِ: فِيهِ تَفْتَنُونَ، وَعَنِّي تُسْأَلُونَ (Benimle imtihan edilmektesiniz ve kabirde benden sorulacaksınız) hadisinde de fitne kelimesi bir topluluğun peygamber gönderilerek imtihan edilmesi anlamında kullanılmıştır. Buraya kadar zikrettiğimiz sebeplerden dolayı buradaki fitne kelimesine elçi ve peygamber anlamı verilmesinin daha isabetli olacağını düşünüyoruz. Burada diğer bir sorun ise bu cümledeki حَتَّى edatının anlamıyla ilgilidir. Burada mezkûr edatın istisna anlamında kullanıldığını savunanlar bulunmakta olup³² bizde bu görüşün daha isabetli olduğunu düşünüyoruz. Dolayısıyla ayetin bu kısmının anlamı “Bu ikisi (peygamber)

²⁸ Muḥammed Bessām Ruṣḍī ez-Zeyn, *el-Mu‘cemu’l-Mufehras li-Me‘ānī’l-Ḳur‘ānī’l-‘Aẓīm* (Beirut: Dāru’l-Fikri’l-Mu‘āşir, 1995), ss.882-884.

²⁹ 44/ed-Duḥān:17.

³⁰ 6/el-En‘ām:53.

³¹ Bkz. 38/Şād:8; 43/ez-Zuḥruf:31; 54/el-Kamer:25.

³² Ahmed b. Ḥanbel, *Musned* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981), c.6, s.139.

³³ Ebū Ḥayyān el-Endelusī, *el-Baḥru’l-Muḥīṭ* (Beirut: Dāru’l-Kutubi’l-‘İlmiyye, 1993), c.1, s.499. Ebū Ḥayyān bunu savunanların şöyle bir şiir naklettiklerini belirtmektedir: ليس العطاء من الفضول سماحة حتى تجود وما لديك قليل .

hiç kimseye biz Allah'ın gönderdiği elçileriz ve sakın Allah'ı inkâr etmeyin ilkelerinden başka bir şey öğretmedi” şeklinde olmalıdır. Özellikle *إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ* cümlesinin tarihsel olarak gerçekleşen bir diyalogdan tırnak içinde yapılan bir alıntı olduğu, söz dışı tarihsel bağlam ile değerlendirildiği ve kavramların farklı bağlamlarda çok farklı anlamlar ifade ettiği hesaba katıldığında fitne kelimesine uyarıcı ve peygamber anlamı verilmesi daha isabetli gözükmemektedir. Kur'an-ı Kerim'de tevhid mücadeleleri zikredilen bütün peygamberlerde olduğu gibi Hārūt ve Mārūt'un kendilerini elçi ve uyarıcı olarak tanıtmaları ve kavimlerini Allah'a karşı nankörlük etmekten sakındırmaları hadisesinin vahiy ve nübüvvet bağlamında cereyan ettiğini göstermektedir. Ayrıca buradaki melek kelimesinin peygamber anlamında olduğunu savunan çağdaş çalışmalar da mevcuttur.³⁴

Ayetin mukaddemen zikredilen kısmı bütün tefsir kitaplarında ve meallerde daha sonra gelen ibare ile ilişkilendirildiği için iki meleğin sihir öğretmesini meşrulaştırmak maksadıyla “o iki melek, ‘biz Allah tarafından imtihan etmek maksadıyla gönderildik; sakın ola ki inkâr edenlerden olmayın’ demedikçe kimseye bir şey öğretmezdi” şeklinde anlaşılmıştır. Kanaatimize göre bu cümle ile sonraki cümle arasında anlam, gramer ve zaman kipi açısından bu yaklaşımı meşrulaştıracak bir bağ bulunmamaktadır. Şayet her iki cümle arasında şart-meşrut ilişkisi olsaydı bu i‘rab kurallarına uygun olarak cümle yapısına yansırı. Zaman kipi olarak her iki cümlenin farklı olması iki cümle arasında böyle bir mana ilişkisinin olmadığını göstermektedir. Yine iki meleğin sihri öğrettiği ve bunu da gerekçeli olarak yaptığı ifade edilmek istenseydi, o zaman, sonraki gelen cümleye gerek olmazdı. Ayetin geleneksel şekilde anlaşılması hem ayetin sihrin çirkin bir şey olduğuna dair vermek istediği mesajı örtmekte hem de bu işi savunanları meşrulaştırmaktadır.

Bu ayette oldukça ince bir sistematik mevcuttur. Ayette sihri meşrulaştırmak için muhataplar tarafından getirilen deliller çürütüldükten sonra muhatapların gizli ajandalarındaki mevcut uygulamalardan örnek verilerek muhatapların dikkatleri celb ve ikaz edilmektedir. Bize göre ayetteki “Onlar karı ile kocayı birbirinden ayırdıkları şeyi o ikisinden öğreniyorlar” cümlesi gelişme ve mesajın verildiği bölüm olup önceki cümlenin devamı niteliğinde değildir. Bu kısım sihri Hārūt ve Mārūt adlı iki melek üzerinden meşrulaştırmaya çalışan Yahudilere yönelik bir hitap ve itab olup onların bu iddialarını reddeden bir mesaj cümlesidir. Ayette

³⁴ Mustafa Öztürk, *Kur'an-ı Kerim Meali* (İstanbul: Düşün Yay., 2011), s.24.

Yahudilerin getirdikleri iki temel delil çürütüldükten sonra sihir yoluyla yaptıkları çirkinliklerden bir kesit sunularak muhatapların dikkatleri çekilmekte ve ikaz edilmektedir. Bu durumda bu bölümün anlamı Hz. Suleymân sihirle uğraşarak kâfir olmamış ve Babil'deki iki melek “biz Allah'ın elçileriyiz ve sakın ola ki inkâr edenlerden olmayın” diyerek sihir ile uğraşmamış iken, “Medineli Yahudiler karı ile kocayı birbirinden ayırdıkları şeyi o ikisinden öğreniyorlar öyle mi?” şeklinde olmaktadır. Böylece ayetin vermek istediği mesaj daha güçlü bir şekilde ortaya çıkmaktadır.

Kur'an-ı Kerim'de bu üslup özelliğini muhatapların tartışmanın bir tarafı olduğu ve konuyu derinlemesine bildiği ancak yanlış bir tutum içinde olduğu durumlarda görmek mümkündür. Bunun en güzel örneklerinden birisi de 4/en-Nisâ' suresi 78-79 ayetlerde bulunmaktadır. Müşrik ve münafıkların bir iyilikle karşılaştıklarında kendilerinin doğru yolda olduğuna ve faziletli olduklarına delil göstermek maksadıyla Hz. Peygamber'e karşı onun Allah'tan olduğunu; bir kötülükle karşılaştıklarında ise onun Hz. Peygamber sebebiyle başlarına geldiğini iddia ettiklerinden bahsedilir. Bu iddiaya karşılık Allah, iyilik ve kötülüklerin kendi katından olduğunu ifade ederek muhatapların iddialarının asılsız ve yersiz olduğunu belirtmektedir. Ancak sonraki ayette ise “Sana isabet eden iyilik Allah katından, kötülük ise kendi nefsendendir” şeklinde, bir önceki ayetteki külli kaideye ters bir açıklama gelmektedir. Aslında bu ayet bu külli kaideye rağmen bu yanlış tutumu sürdüren muhataplara yönelik bir itap ve mesaj cümlesi olup “Sizlere isabet eden iyilik ve kötülüklerin hepsi Allah'ın izni ve iradesi dahilinde gerçekleşirken, onlar sana isabet eden iyiliğin Allah'tan, kötülüğün ise senden olduğunu söylüyorlar öyle mi!” şeklinde bir mesaj içermektedir. Böylece muhatapların iddialarının asılsız ve yanlış olduğu ima edilmektedir. Yine benzer bir örnek 49/el-Hucurât suresi 12. ayette bulunmaktadır. Gıybet etmenin ölü kardeşin etini yemek gibi olduğunu söyledikten sonra “Bundan tiksindiniz” ibaresi gelmektedir. Bu ibarenin hitaptan yazı diline aktarılması ise “Bundan tiksindiniz değil mi?” şeklinde olmaktadır.

Ayetin geleneksel anlam yapısının doğurduğu meleklerin sihir öğretmesi sorununu çözmek için yapılan önemli yorumlardan biri de الْمَلَكَيْنِ kelimesindeki *lām* harfinin *kesralı* olduğu ve buradan maksadın “iki melik” olduğu ön kabulü üzerine bina edilen yaklaşımlardır. Sözel iletişimin en önemli özelliklerinden biri muhatapların dilsel bir uzlaşım üzerinden iletişim kurması ve aynı dilsel tecrübeyi esas almasıdır. Bu sebeple ayette Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğin zikredilmesi muhatapın algı dünyası ve dilsel

tecrübesinin referans alındığını göstermekte olup bu iki şahsın melek olduğunu ifade etmemektedir. Burada muhatabın dikkatini çekmek ve iki melek efsanesi üzerinden oluşturduğu yanlış algıyı düzeltmek için hitabın muhatabın kullandığı dil ve üsluba uygun olarak gelmesi söz konusudur. Şayet muhatabın algı dünyasında kıssanın kurucu kavramı olan iki melek yerine iki peygamber veya başka bir kelime kullanılsaydı bu durumda bir konsensüs sağlanamaz ve sağlıklı bir iletişim gerçekleştirilemezdi. Kur'an-ı Kerim'de muhataplar ile aynı dili kullanarak onlara mesaj vermek için onların algılarına uygun bir üslup kullanıldığını görmek mümkündür. Bunların en çarpıcı olanlarından biri Zū'l-Ķarneyn kıssasında "Güneşin battığı yere onun balçık içinde kaybolduğu yere kadar ulaştı"³⁵ ayetinde görülmektedir. Burada güneşin hakikatte balçığa battığı ifade edilmemekte olup muhatabın dil ve algı dünyası referans alınarak iletilmek istenen mesaj verilmektedir.³⁶ Dolayısıyla hitap dilinin özellikleri açısından değerlendirildiğinde ayette geçen *melekeyn* kelimesinin *melikeyn* olması³⁷ doğru bir tercih olarak görünmemektedir. Kanaatimize göre bu tür yaklaşımlar ayetin anlam bütünlüğünün kurulamamasından dolayı sihir öğretme olgusunu meşru bir zemine oturtma çabalarının bir tezahürüdür.

Bir kompozisyon mantığı içinde değerlendirildiğinde mesaj cümlesinin bulunduğu gelişme bölümünden sonra sonuç bölümü başlamakta ve sihirle meşgul olanların ilkesel bir değerlendirmesi yapılmaktadır. Sihirle uğraşanların yaptıklarının tesirlerinin Allah'a rağmen olmadığı, O'nun bilgi ve iradesi dahilinde cereyan ettiği, kendilerine fayda vermeyen şeylerle uğraştıkları ve bu uğraşlarının kendilerine ahirette hiç fayda sağlamayacağı aksine çok şey kaybettirdiği belirtilmektedir.

Buraya kadar yapılan açıklamalar ışığında ayetin anlamı şöyle olmaktadır:

وَأَتَّبِعُوا مَا نَتَلُوا الشَّيَاطِينُ عَلَىٰ مُلْكٍ سُلَيْمٍ وَمَا كَفَرَ سُلَيْمٌ وَلَكِنَّ الشَّيَاطِينَ كَفَرُوا يُعَلِّمُونَ النَّاسَ السَّحْرَ وَمَا أُنزِلَ عَلَى الْمَلَكَيْنِ بِبَابِلَ هَارُوتَ وَمَارُوتَ وَمَا يُعَلِّمَانِ مِنْ أَحَدٍ حَتَّى يَقُولَا إِنَّمَا نَحْنُ فِتْنَةٌ فَلَا تَكْفُرْ فَيَتَعَلَّمُونَ مِنْهُمَا مَا يُفَرِّقُونَ بِهِ بَيْنَ الْمَرْءِ وَزَوْجِهِ وَمَا هُمْ بِضَارِينَ بِهِ مِنَ أَحَدٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَيَعَلِّمُونَ مَا يَحْسُرُهُمْ وَلَا يَنْفَعُهُمْ وَلَقَدْ عَلِمُوا لَمَنِ اشْتَرَاهُ مَا لَهُ فِي الْآخِرَةِ مِنْ خَلَقٍ وَلَيْسَ مَا شَرَوْا بِهِ أَنفُسَهُمْ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ

³⁵ 18/el-Kehf:86.

³⁶ Muhammed Ahmed Halefullāh, *Kur'an'da Anlatım Sanatı*, terc. Şaban Karataş (Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002), s.67.

³⁷ Et-Ṭaberī, *Cāmi'ü'l-Beyān*, c.1, s.504.

O Yahudiler Suleymān'ın hükümranlığı konusunda şeytanların uydurdukları şeylere (onun saltanatı sihirle elde ettiği iddiasına) tabi oldular. Suleymān (sihirle uğraşarak) kâfir olmadı. Fakat insanlara sihri öğreten şeytanlar kâfir oldular. Yine o Yahudiler Babil'deki Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğe indirilen şey konusunda da şeytanların uydurduklarına (o iki meleğin insanlara sihri öğrettiği iddiasına) tabi oldular. Bu ikisi (peygamber) hiç kimseye biz Allah'ın gönderdiği elçileriz ve sakın Allah'ı inkâr etmeyin ilkelerinden başka bir şey öğretmedi. Hal böyleyken onlar karı ile kocayı birbirinden ayırdıkları şeyi o ikisinden (peygamber) öğreniyorlar öyle mi? Onlar Allah'ın izni olmadıkça sihirle hiç kimseye zarar veremezler. Onlar kendilerine fayda değil zarar veren şeyleri öğreniyorlar. Sihirle meşgul olmayı tercih etmeleri sebebiyle bu tercihlerinin ahirette kendilerine en ufak bir fayda sağlamayacağını da gayet iyi biliyorlar. Gerçekten kendileri için tercih ettikleri şeyin (sihirle meşgul olmanın) çok çirkin bir şey olduğunu keşke bilselerdi.

Sonuç

Bu ayet Medine döneminde sihirle uğraşan ve sihri Hz. Suleymān ile Hārūt ve Mārūt adlı iki melek tasavvuru üzerinden meşrulaştırmak isteyen bir grup Yahudi hakkında nazil olmuştur. Burada Hārūt ve Mārūt adlı iki meleğin zikredilmiş olması bunların tarihsel gerçekliğe sahip olduğu anlamına gelmez. Muhatapların belli bir anlam yüklediği ve bunun üzerinden aktüel bir düşünce ürettiği bu kıssanın ayette zikredilmesi muhataplarla ortak bir dil kullanarak bu dil üzerinden bir mesaj iletmeye matuf olup hadisenin tarihsel bir gerçekliğe sahip olduğunu göstermez. Bu sebeple ayette bu husus Allah ile insan arasındaki sünnetullahı uygun ve tarihsel tecrübeye muvafık bir iletişim şekli olan peygamberlik ve vahiy bağlamında değerlendirilerek Babil'e gönderilen herhangi iki peygamberin tevhid mücadelesine referansta bulunulmuştur. Zū'l-Ḳarneyn kıssasında "Zū'l-Ḳarneyn güneşin battığı yere kadar gitti" ayetinde olduğu gibi burada da hadisenin muhatapların düşünce dünyasına uygunluğu esas alınmıştır. Sözlü iletişimde iletişimin sağlanması ve muhataba verilmek istenen mesajın doğru bir şekilde iletilebilmesi için dilsel oydaşımın hesaba katılması gerekir. Bu sebeple Hārūt ve Mārūt'un tarihsel gerçekliğe sahip olmadığını, şayet konu tarihsel gerçeklik bağlamında değerlendirilecekse bunlardan maksadın insanlığın kadim medeniyetlerinden biri olan Babil medeniyetini ilim ve hikmetle ihya eden iki kutlu peygamber olduğunu söylemek mümkündür.

Ayetteki muhatapların düşünce dünyasına referansta bulunan hitap üslubuna istinaden ilk dönemde bir anlama sorunu ile karşılaşılmemiştir. Ancak zamanla hitap-muhatap diyalektiğinin kaybolması ve Kur'an'ın hitabetten kitabete dönüşmesi sebebiyle ikinci dereceden muhataplar için anlama sorunu ortaya çıkmıştır. Bu sorunun çözümü için israiliyyata dair rivayetler değerlendirilmiş ve ayetin anlamı bu rivayetlere uygun olarak şekillenmiştir. Ayetin literal yapısı ile bu bağlamda zikredilen israilî rivayetlerin birbirine uygunluk arz etmesi konunun daha karmaşık bir hal almasına sebep olmuştur. Bu sebeple ayetin anlaşılması içinden çıkılmaz bir hal almış ve neredeyse her harfi için birbirinden farklı onlarca fikir ve yorum imal edilmiştir. Kur'an'ın doğru bir şekilde anlaşılabilmesi için ilk dönemin doğru bir şekilde kurgulanması, ayetlerin ilk muhataplar nezdinde ne anlam ifade ettiği ve ne mesaj vermek istediği ön plana çıkarılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. Hanbel. *Musned*. 6 c. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Ateş, Ali Osman. *Kur'an ve Hadislerle Göre Cinler ve Büyü*. İstanbul: Beyan Yayınları, 2003.
- Celebi, İlyas. "Geçmişten Devralınan Kültürel Miras: Sihir Problemi," *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi* 9 (2002), ss.199-254.
- Demirci, Kürşad. "Hârût ve Mârût," *Diyanet İslam Ansiklopedisi*, c. 16, ss.262-264.
- Derveze, Muhammed 'İzzet. *Nüzul Sırasına Göre Kur'an Tefsiri*. Terc. Şaban Karataş. 5 c. İstanbul: Ekin Yayınları, 1998.
- Ebû Hâyyân el-Endelüsî. *el-Baḥru'l-Muḥîṭ*. 8 c. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1993.
- Ebû Şehbe, Muhammed b. Muhammed. *el-İsrâ'iliyyât ve'l-Mevdû'ât fî Kutubi't-Tefsîr*. Kahire: Mektebetu's-Sunne, 1987.
- Halefullâh, Muhammed Ahmed. *Kur'an'da Anlatım Sanatı*. Terc. Şaban Karataş. Ankara: Ankara Okulu Yayınları, 2002.
- İbnu'l-'Arabî, Ebû Bekr Muhammed b. 'Abdullâh. *Aḥkâmü'l-Ḳur'ân*. 4 c. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 2003.
- Ḳuṭb, Seyyid. *Fizîlâl-il Kur'an*: Kur'an'ın Gölgesinde. Terc. Bekir Karlığa, M. Emin Saraç, İ. Hakkı Şengüler. 16 c. İstanbul: Hikmet Yayınları, 1971.
- Özsoy, Ömer. *Kur'an ve Tarihsellik Yazıları*. Ankara: Kitâbiyât, 2004.
- Öztürk, Mustafa. *Kıssaların Dili*. Ankara: Kitâbiyât, 2006.
- , *Kur'an-ı Kerim Meali*. İstanbul: Düşün Yayınları, 2011.
- er-Râzî, Fahrüddîn. *Mefâṭihu'l-Ġayb*. 32 c. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1981.
- et-Ṭaberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-Beyân 'an Te'vîli Āyi'l-Ḳur'ân*. 13 c. Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiyye, 1999.
- Yazır, Elmalılı Muhammed Hamdî. *Hak Dini Kur'an Dili*. 10 c. İstanbul: Zehraveyn Yayınları, 1992.
- ez-Zemaşerî, Ebû'l-Kâsim Cârullâh Maḥmûd b. 'Umer. *el-Keşşâf 'an Ḥakâ'iki Ġavâmiḍi't-Tenzîl*. 6 c. Riyad: Mektebetu'l-'Ubeykân, 1998.
- ez-Zeyn, Muhammed Bessâm Ruşdî. *el-Mu'cemu'l-Mufehras li-Me'âni'l-Ḳur'âni'l-'Azîm*. Beyrut: Dâru'l-Fikri'l-Mu'âsir, 1995.

